

Key words: high school teacher, study and research programme, Doctor of Philosophy (PhD), professional competences.

УДК 378.22:101

Олена Воронюк, –
Міністерство освіти і науки України (м. Київ)

Про специфіку моніторингу якості підготовки докторів філософії

У статті розкривається сутність поняття моніторингу; визначаються характерні ознаки моніторингу якості підготовки здобувачів вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні; аналізуються особливості моніторингу якості підготовки докторів філософії; визначаються етапи його реалізації.

Ключові слова: моніторинг, підготовка доктора філософії, моніторинг якості підготовки доктора філософії; вимоги до моніторингу.

Постановка наукової проблеми та її значення. У Стратегії розвитку національної академії педагогічних наук України на 2016–2022 роки освіту визнано основною сферою, що забезпечує розвиток людини. У зв'язку з цим перед Україною постали складні завдання, які торкаються насамперед утвердження в суспільстві пріоритетності науки й освіти, модернізації освітньої діяльності, що забезпечить формування людини з інноваційним типом мислення, інноваційною культурою та здатністю до інноваційного типу діяльності, що лише й може забезпечити перехід України до інноваційного типу прогресу і суспільства знань[11].

Проблема якості освіти, в тому числі й якості підготовки висококваліфікованих кадрів є загальнодержавною, регіональною і локальною для кожного вищого навчального закладу. А відтак дослідження якості підготовки майбутніх фахівців, тобто моніторингові дослідження якості знань, рівня сформованості професійних умінь і навичок, професійної культури є надзвичайно актуальними і своєчасними.

Актуалізується досліджувана проблема, коли йдеться про підготовку здобувачів вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти з метою здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії.

Аналіз досліджень проблеми. Аналіз різних наукових джерел дає підстави стверджувати, що на чимало загальних питань використання моніторингу певною мірою вченими дано відповіді (В. Беспалько, Н. Вербицька, Г. Єльнікова, Є. Заїка, О. Локшина, О. Майоров, О. Орлова, С. Подмазін, С. Шишов та ін.). Так, у працях О. Вороніна, Е. Зеєра, К. Кайданова, Н. Кузьменко, Г. Пальм, І. Підласого, Л. Рибалко, С. Савченко Г. Цехмістрової, Л. Ярощук та ін. обґрунтовано сутність, специфіку та складові освітнього моніторингу, а також проаналізовано засоби його реалізації.

Найчастіше, як зауважує А. Денисенко, феномен моніторингу розглядається в трьох аспектах:

1) моніторинг як складний (циклічний) процес порівняння, зіставлення, оцінювання існуючого стану із запланованим (еталоном, стандартом, бажаною моделлю) та прийняття на цій основі управлінського рішення щодо поточного коригування певного процесу чи явища;

2) моніторинг як інформаційна система, яка постійно поповнюється завдяки безперервності відстеження певного об'єкта управління за виділеними параметрами та критеріями їх відстеження, що включає обов'язковий поточний контроль, оцінку, корекцію стану об'єкта, з метою прийняття оперативного управлінського рішення щодо прогнозування напрямів подальшого розвитку керованого об'єкта з урахуванням рефлексивного ставлення до цього всіх учасників освітнього процесу;

3) моніторинг як технологія, тобто сукупність певних етапів та відповідних засобів (розробка певного еталону, критеріїв та показників оцінювання стану, зіставлення еталонної системи з реально існуючою, обґрунтування моделі, вивчення процесу її розвитку, підсумковий контроль та корекція розробленої моделі) [4].

У ході дослідження нами встановлено, що моніторинг у педагогічній науці розуміють як:

- систему організації збирання, збереження, опрацювання й подальшого поширення інформації про функціонування певної педагогічної системи, що дає змогу не тільки забезпечити безперервне стеження за її станом та змінами, але й спрогнозувати подальший розвиток цієї системи (О. Белкін, С. Кузенкова, Д. Матрос, Н. Мельникова);

- вимірювання і оцінювання результатів освіти, які дають змогу об'єктивно й достовірно проаналізувати перебіг педагогічного процесу та його результати (М. Грабарь, Г. Єльнікова);

- систему контрольних і діагностичних заходів, які забезпечують контроль динаміки засвоєння освітнього матеріалу та коригування цього процесу (В. Кальней, С. Шишов);

- діагностику стану процесу освіти (О. Абдуліна, В. Андрєєв, Т. Стефановська);

- контроль якості навчального процесу (З. Рябова);

- регулярне, спеціально організоване систематичне спостереження в динаміці, оцінювання та прогнозування стану навчального процесу з метою отримання необхідної інформації для його коригування й розвитку (Н. Байдацька, Г. Коджаспірова, Л. Куликова, О. Пульбере).

Отже, з аналізу психолого-педагогічної літератури [1; 2; 3; 7] можна зробити висновок, що проблема сутності моніторингу, його особливостей реалізації в педагогічному процесі є багатовимірною й дослідженою різними вченими. Однак, на нашу думку, поза увагою вчених залишилось вивчення особливостей педагогічного моніторингу якості підготовки здобувачів вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні. А тому **метою** статті є дослідження специфіки моніторингу якості підготовки докторів філософії, досягнення якої передбачає вирішення *низки запитань*: розкриття змісту поняття моніторингу якості підготовки доктора філософії; аналіз особливостей реалізації досліджуваного феномену; окреслення шляхів активізації даного процесу.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.

Основою сучасного моніторингу, як зауважує О.Дурманенко, слід вважати вимоги Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті щодо створення системи моніторингу освітнього процесу та ефективності управління освітою, визнання освіти стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпеченості національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентноспроможності держави на міжнародній арені; вимоги державних документів, урядових актів щодо системи реформування, вдосконалення змісту, форм організації, високих технологій та освітніх послуг. Засадами сучасних моніторингових досліджень у галузі освіти є точні масові педагогічні вимірювання, пов'язані з об'єктивним оцінюванням досягнутого рівня підготовки та встановленням його відповідності державним стандартам [6].

Аналіз соціологічної та психолого-педагогічної літератури дає підстави для твердження, що метою моніторингових досліджень є з'ясування реального стану й відповідності бажаному (прогнозованому) результату. Причому, актуальним є не тільки і не стільки виявлення і збіг результату з еталоном, скільки прогнозування подальшого розвитку досліджуваного об'єкта (в нашому випадку - якість підготовки доктора філософії) з метою попередження небажаних результатів.

Саме тому, продуктивними для дослідження, стали запропоновані Л. Якименко судження щодо структури моніторингу (рис.1.) [12].

Таким чином, на основі проведеного аналізу визначаємо наступні ознаки педагогічного моніторингу: систематичність спостережень, превентивний характер, установлення відповідності досліджуваного об'єкта певним нормам, стандартам, вимогам, неперервність, динамічна циклічність, реагування на певні зміни [5].

Оскільки метою статті є аналіз специфіки моніторингу якості підготовки доктора філософії, то насамперед зупинимось на особливостях підготовки докторів філософії. Як зазначено в Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженому

Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, протягом строку навчання в аспірантурі аспірант зобов'язаний виконати всі вимоги освітньо-наукової програми, зокрема здобути теоретичні знання, уміння, навички та інші компетентності, достатні для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіти методологією наукової та педагогічної діяльності, а також провести власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та/або практичне значення, та захистити дисертацію[9].

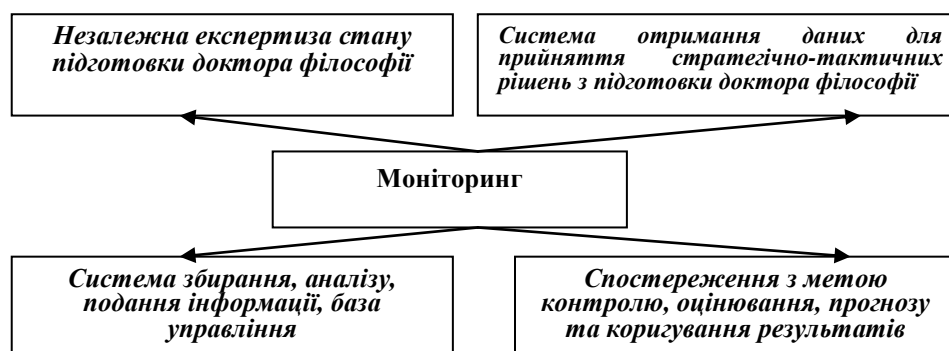


Рис. 1. Сутність моніторингу за Л. Якименко

Освітньо-наукова програма аспірантури вищого навчального закладу має включати не менше чотирьох складових, що передбачають набуття аспірантом таких компетентностей відповідно до Національної рамки кваліфікацій: *здобуття глибинних знань із спеціальності (групи спеціальностей), за якою (якими) аспірант проводить дослідження, зокрема засвоєння основних концепцій, розуміння теоретичних і практичних проблем, історії розвитку та сучасного стану наукових знань за обраною спеціальністю, оволодіння термінологією з досліджуваного наукового напрямку; оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору; набуття універсальних навичок дослідника, зокрема усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою, застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності, організації та проведення навчальних занять, управління науковими проектами та/або складення пропозицій щодо фінансування наукових досліджень, реєстрації прав інтелектуальної власності; здобуття мовних компетентностей, достатніх для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою (англійською або іншою відповідно до специфіки спеціальності) в усній та письмовій формі, а також для повного розуміння іншомовних наукових текстів з відповідної спеціальності*[9].

Таким чином, із зазначеного вище, можна зробити висновок, що сутнісними ознаками моніторингу якості підготовки доктора філософії є, по-перше, інтегрована сукупність методів збору, аналізу, інтерпретації, репрезентації й застосування інноваційних методик і технологій в освітньо-науковому процесі вищого навчального закладу задля оптимізації педагогічного процесу. Саме завдяки багатовекторному спрямуванню такого моніторингу можна вирішувати проблеми узгодження функціонування всіх компонентів педагогічного процесу і значно підвищити їх ресурсний потенціал. А тому, моніторинг якості підготовки докторів філософії у ВНЗ нами розглядається як процес, який дає змогу насамперед дослідити об'єктивний, тобто реальний рівень готовності аспіранта до здійснення навчальної, науково-дослідницької діяльності шляхом неперервного спостереження, а також у виявленні результатів організації навчально-наукової діяльності (їх динаміки) та розробки коригуючої програми задля їх оптимізації.

У ході дослідження нами також встановлено, що моніторингу якості підготовки доктора філософії у вищому навчальному закладі властиві три важливі характеристики.

1. Інформація, отримана в ході моніторингу, мусить об'єктивно відображати реальний стан організації підготовки здобувачів вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні

вищої освіти, що в свою чергу буде зумовлювати модифікацію змісту цієї підготовки та пошук інноваційних форм і методів його реалізації та управлінських технологій.

2. Одержана в результаті моніторингу інформація має об'єктивно відображати освітньо-наукові цілі, завдання, організацію та управління педагогічним процесом, а також сприяти підвищенню якості функціонування науково-дослідницького середовища у ВНЗ.

3. Моніторинг якості підготовки доктора філософії є складним процесом, з великою кількістю складових та значною чисельністю суб'єктів, які взаємодіють між собою, що ускладнює його формалізацію [10, с.8].

Звідси, логічним є завдання розробки моделі об'єкта оцінювання – певного стандарту – модельного подання ідеалу об'єкта, в якому зібрані всі унормовані вимоги до його цілей, завдань, структури, діяльності, продуктів (результатів) цієї діяльності тощо [3]. В нашому дослідженні цим стандартом є така організація педагогічного процесу у ВНЗ, яка спрямована на чітке дотримання всіх вимог реалізації освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії, якій притаманні: чітко окреслена мета і завдання; конкретно визначені зміст, методи, засоби, форми, принципи, що взаємозв'язані між собою і взаємообумовлені; суб'єкти з різними типами відносин між ними, які створюють сприятливе освітньо-наукове середовище; управління, яке інтегрує всі складові в цілісну систему[5; 6].

У контексті дослідження продуктивними стали наукові міркування вчених В. Кальнея, О. Майорова, С. Шишова [7] стосовно того, що моніторинг буде настільки ефективним, наскільки коректно задані стандарти й норми, тобто якою мірою вони відповідають основним вимогам вищої освіти. Звідси нами визначено вимоги до моніторингу якості підготовки доктора філософії:

- об'єктивність, тобто уникнення будь-яких суб'єктивних оцінок і створення рівних умов для всіх учасників педагогічного процесу;

- валідність, яка забезпечує чіткість критеріїв виміру й оцінки одержаних результатів;

- надійність – сталість результатів, що отримуються при повторному відстеженні, що проводять інші особи;

- систематичність передбачає проведення етапів і видів моніторингу в певній послідовності та за відповідним алгоритмом;

- гуманістична спрямованість моніторингу передбачає його реалізацію в умовах доброзичливості, довіри, поваги до особистості аспіранта, позитивного психо-емоційного клімату, тобто результати моніторингу не можуть бути використані для застосування будь-яких репресивних заходів, а мають стати стимуляторами для активізації науково-дослідницької діяльності.

Реалізуючи моніторинг якості підготовки доктора філософії, доречно, на нашу думку, зауважити, що цей процес є складним і передбачає виявлення і врахування цілої низки чинників як зовнішнього середовища, так і внутрішніх чинників самої організації педагогічного процесу у ВНЗ. Йдеться про те, що моніторинг органічно пов'язаний з функціями та стадіями управління вищим навчальним закладом, тобто він охоплює мету, завдання, інформацію, рішення, організацію та рівень педагогічної й освітньо-наукової діяльності цілого колективу й управління ним. Саме моніторинг забезпечить об'єктивне дослідження ефективності конкретної технології організації освітньої, наукової, дослідницько-пошукової роботи; дасть змогу дослідити фактори впливу на результати, довести залежність результату освітньо-наукової роботи від ефективності її організації та компетентності суб'єктів.

Очевидним також є той факт, що показником ефективності процесу підготовки докторів філософії є позитивна динаміка в професійно-особистісному зростанні аспірантів та своєчасний захист ними дисертаційних робіт.

Для розкриття специфіки моніторингу якості підготовки докторів філософії важливим, на нашу думку, є також з'ясування етапів його реалізації. Так, проаналізувавши в цьому контексті думку А. Денисенко, нами визначено три основні етапи моніторингу, які є взаємозалежними й взаємодоповнюючими [4, с.57]. Підготовчий або перший етап

моніторингу, на якому формулюються мета й завдання, визначаються принципи, аналізуються фактори впливу. На організаційно-практичному, тобто другому етапі чітко визначаються об'єкт, суб'єкти, змістово-процесуальний інструментарій та відбувається власне реалізація моніторингової діяльності. І, нарешті, на аналітико-корекційному (третьому) етапі аналізуються результати моніторингу, відповідно оцінюються; коригуються й розробляється оновлена система підготовки доктора філософії.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Моніторинг якості підготовки доктора філософії у ВНЗ нами розглядається як процес постійного науково обґрунтованого, діагностико-прогностичного відстеження стану, розвитку організації підготовки здобувачів вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні, виявлення результатів, їх динаміки та розробки коригуючої програми.

Метою проведення моніторингу є створення моделі-стандарту такої організації підготовки докторів філософії у вищому навчальному закладі, в якій визначені конкретно мета, зміст, методи, засоби, форми, принципи; суб'єкти; сприятливе освітньо-наукове середовище та управління, що забезпечує її цілісність і результативність.

Визначені складові моніторингу: мета та завдання; змістово-процесуальний інструментарій (зміст, методи, засоби як його складові); підходи та принципи, які взаємозв'язані між собою і взаємообумовлені; об'єкти та суб'єкти з різними типами відносин між ними; управління, що забезпечує інтеграцію всіх компонентів моніторингу в цілісний процес, спрямований на досягнення оптимального результату.

Нами доведено, що моніторинг якості підготовки докторів філософії у вищому навчальному закладі дає змогу досліджувати ефективність змісту, форм і методів організації освітньо-наукової роботи, виділити фактори впливу на її результати, підтвердити залежність результату від якості організації та компетентності її суб'єктів.

Подальшого наукового дослідження потребує обґрунтування змісту, форм і методів формування визначених компетентностей у здобувачів вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні.

Джерела та література

1. Байдацька Н. М. Параметри, показники й рівні ефективності моніторингу якості навчальних досягнень студентів / Н. М. Байдацька // Освіта Донбасу. – 2006. – № 3/4. – С. 18–23.
2. Беспалько В. П. Инструменты диагностики качества знаний учащихся / В. П. Беспалько // Школьные технологии. – 2006. – № 2. – С. 138–150.
3. Горішній З. Сформувані потребу активної діяльності. Прогнозування ефективності навчально-виховного процесу / З. Горішній // Управління освітою. – 2007. – № 3. – С. 14–21.
4. Денисенко А. О. Організація моніторингу виховної системи вищих педагогічних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Денисенко Анжела Олегівна ; Харків. нац. пед. ун-т імені Г.С.Сковороди. – Харків, 2008. – 220 с.
5. Дурманенко О. Л. Етапи моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі / О. Л. Дурманенко // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : зб. наук. пр. / Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. – Суми, 2014. – № 1. – С. 318–326.
6. Дурманенко О. Л. Формування компетентності суб'єктів моніторингової діяльності у вищому навчальному закладі / О. Л. Дурманенко // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси, 2013. – № 28. – С. 28–34.
7. Майоров А. Н. Мониторинг в образовании / А. Н. Майоров. – 3-е изд., испр. и дополн. – Москва : Интеллект-Центр, 2005. – 424 с.
8. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25 черв. 2013 р. № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www/zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua) . – Назва з екрану.

9. Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www/zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua) . – Назва з екрану.

10. Рябова З. Якість освіти як педагогічна категорія / З. Рябова // Джерело педагогічної майстерності. Управління якістю освіти в Харківському регіоні. – 2006. – № 1. – С. 5-10.

11. Стратегія розвитку національної академії педагогічних наук України на 2016–2022 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www/ http://naps.gov.ua](http://www/naps.gov.ua). – Назва з екрану.

12. Якименко Л. Домінанта - розвиток особистості / Л. Якименко // Дошкіл. виховання. – 2002. – № 8. – С. 3-5.

References

1. Baydatska N.M. Parameters measurements and quality monitoring efficiency levels of academic achievements of students / NM Baydatska // Education Donbass. - 2006. - № 3/4. - p. 18-23.

2. Bepalko V.P. Equipments of diagnostic quality known education / V.P. Bepalko // Shkolnye technology. - 2006. - № 2. - p. 138-150.

3. To form the upper Z. need activity. Prediction efficiency of the educational process / Q // upper management education. - 2007. - № 3. - p. 14-21.

4. Denisenko A.O. Organization of monitoring the educational system of higher educational institutions: Dis. ... Candidate. ped. Sciences: 13.00.01 / Angela O. Denisenko; Kharkiv. nat. ped. University of GSSkovoroda name. - Kharkiv, 2008. - 220 p.

5. Durmanenko O.L. the monitoring of educational work in higher education / O.L. Durmanenko // Pedagogical Sciences: Theory, History, innovative technology: Coll. Science. pr. / Sumy. state. ped. University of them. Makarenko. – amounts, 2014. – № 1. - p. 318–326.

6. Durmanenko O.L. Formation of competence of the monitoring activities in higher education / O.L. Durmanenko // Vestnik Cherkassky University. Series: Pedagogical Sciences. - Cherkasy, 2013. – № 28. - p. 28–34.

7. Mayorov A. Monitoring in education / A.N. Mayorov. - 3rd ed., Corr. and Advanced. - Moscow: Intelligence Center, 2005. - 424 p.

8. National Strategy for Development of Education in Ukraine for the period till 2021: Order of the President of Ukraine on 25 Jun. 2013 r. № 344/2013 [electronic resource]. - Access: [www / zakon.rada.gov.ua](http://www/zakon.rada.gov.ua). - Name of the screen.

9. The procedure for preparation of higher education applicants PhD degree and doctorate in higher education (research institutions), approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine of 23 March 2016 r. № 261. [electronic resource]. - Access: [www / zakon.rada.gov.ua](http://www/zakon.rada.gov.ua). - Name of the screen.

10. Ryabov S. Quality education as a pedagogical category / S. Ryabov // Source pedagogical skills. Quality management education in Kharkiv region. - 2006. - № 1. - p. 5-10.

11. The strategy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine for 2016-2022 years. [Electronic resource]. - Access: [www / http://naps.gov.ua](http://www/naps.gov.ua). - name on the screen.

12. Yakimenko L. Dominant - personal development / L. Yakimenko // Doshkil. education. - 2002. - № 8. - p. 3-5.

Воронюк О. О специфике мониторинга качества подготовки докторов философии.

В статье раскрывается сущность понятия мониторинга как процесса научно обоснованного, диагностико-прогностического отслеживания состояния, развития организации подготовки соискателей высшего образования на третьем (образовательно-научном) уровне, выявление результатов, их динамики и разработки корректирующей программы; определяются характерные признаки мониторинга качества подготовки докторов философии; анализируются особенности такого мониторинга.

Охарактеризованы требования к мониторингу качества подготовки докторов философии, а также определены и проанализированы этапы реализации мониторинга качества подготовки соискателей высшего образования на образовательно-научном уровне.

Ключевые слова: мониторинг, подготовка доктора философии, мониторинг качества подготовки доктора философии; требования к мониторингу.

Voroniuk O. O. About the specifics of monitoring of quality of preparation of doctors of philosophy.

The article reveals the essence of the concept of monitoring as a science-based process, diagnostic and prognostic tracking of the state of development of the organization of preparation of applicants of higher education in the third (educational-scientific) level, the identification of results, their dynamics and development of corrective programs; defines the characteristics of monitoring of quality of preparation of doctors of philosophy; analyzes the features of such monitoring.

Key words: monitoring, preparation of doctor of philosophy, monitoring the quality of training of doctor of philosophy; the monitoring requirements.

УДК 377.3

Катерина Галацин –
Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (м. Київ)

Педагогічні умови формування комунікативної культури майбутніх фахівців інженерно-технічних спеціальностей

У статті розкривається сутність поняття комунікативної культури особистості, її структура та особливості формування у майбутніх фахівців інженерно-технічного спрямування. Визначаються та аналізуються провідні педагогічні умови успішного формування комунікативної культури у майбутніх інженерів; окреслюються основні напрями вирішення проблеми формування комунікативної культури майбутнього фахівця як важливої складової його професійної майстерності.

Ключові слова: комунікативна культура, формування комунікативної культури майбутнього фахівця, специфіка формування комунікативної культури у майбутніх інженерів, педагогічні умови.

Постановка наукової проблеми та її значення. Глобалізаційні тенденції, інтеграція культур, обмін інформацією на всіх рівнях суспільної взаємодії зумовлюють зростання ролі комунікації в українському суспільстві, що в свою чергу визначає необхідність формування комунікативної культури особистості майбутнього фахівця на всіх етапах професійного становлення. Особливо важливою є досліджувана проблема для майбутніх фахівців інженерно-технічних спеціальностей, оскільки хибними є міркування про те, що майбутнім інженерам непотрібна комунікативна культура, бо вони працюватимуть у системі «людина – машина».

У комунікативному процесі визначаються статуси речей і суб'єктів комунікації, а отже зростають вимоги до рівня сформованості комунікативної культури студентів технічних навчальних закладів, як однієї із важливих складових їхньої професійної компетентності. Саме належно сформована комунікативна культура майбутнього інженера забезпечує його подальше професійне зростання та самореалізацію, сприяє готовності до різнобічних ділових контактів, ґрунтуючись на принципах толерантності, доказовості, діловитості й об'єктивності.

Отже, важливим завданням вищої школи є визначення педагогічних умов формування комунікативної культури у майбутніх фахівців технічного спрямування задля забезпечення успішного виконання ними професійних обов'язків та творчого й конструктивного вирішення різних професійних завдань.

Аналіз досліджень проблеми. Проблема формування комунікативної культури особистості майбутнього фахівця є багатогранною й досліджувалася різними вченими. Так, у працях М. Васильєвої, Н. Волкової, В. Грехнева, К.Галацин, Є.Дурманенко, В. Кан-Калика, Л. Паламар, Л. Петровської, В. Полторацької, С. Рябушко, Г. Сагач, В. Тернопільської, Л. Шепеленко, Е. Яценко та ін. аналізувались різні аспекти формування комунікативної культури особистості: комунікативна взаємодія, психологічні аспекти комунікативної підготовки студентів, педагогічні умови формування окремих комунікативних умінь і навичок тощо.

Комунікативну культуру як особливий, специфічний спосіб організації спілкування розглядає С. Знаменська. Авторка наголошує, що комунікативна культура характеризується,